

Veenhuizen, voormalige stoomspinnerij na restauratie (foto Marcel Overbeek)

In 1822 worden de woeste gronden bij Veenhuizen aangekocht door de Maatschappij van Weldadigheid, die er een kolonie sticht voor de huisvesting en heropvoeding van landlopers, bedelaars en weeskinderen. De maatschappij richt een drietal kazerneachtige complexen in, de zogenaamde Gestichten, waar woningen en werkplaatsen in werden gehuisvest.

In het Derde Gesticht wordt in 1839 een stoomkatoenweverij- en spinnerij gebouwd, waar bewoners van de kolonie werden te werk gesteld. In de fabriek stond de allereerste stoommachine in het noorden van het land. Deze machine maakte kennelijk zo'n indruk op de inwoners van de kolonie, dat de gebouwen van het Derde Gesticht al spoedig bekend werden onder de naam Het Stoom. In de katoenweverij werd katoen verwerkt tot kledingstukken voor de bewoners, in het kader van het 'selfsupporting-systeem' binnen de koloniën van de Maatschappij van Weldadigheid. In de jaren vijftig van de vorige eeuw krijgen de oude fabrieksgebouwen een

■ MONUMENT VAN DE MAAND

Voormalige stoom- spinnerij Veenhuizen

nieuwe bestemming als school en werkinrichting voor weeskinderen. Op 1 april 1962 wordt de voormalige katoenspinnerij door brand voor een deel verwoest, waarna de gebouwen onder de naam Oud-Bergveen nog een tijd dienst doen als opslagplaats en als oefenterrein voor de Bijzondere Bijstandseenheden van Justitie. Na jaren van verval en achteruitgang, worden de gebouwen in 2000 aangekocht door een particulier, die er na een grondige restauratie en verbouwing drie zogenaamde erfgoedappartementen in heeft gevestigd. Deze appartementen zijn gerealiseerd met behoud van authentieke elementen van de katoenspinnerij. ■

DECEMBER 2006

INDUSTRIA IS EEN UITGAVE VAN
STICHTING FEDERATIE INDUSTRIEEL
ERFGOED NEDERLAND (FIEN).
WWW.INDUSTRIEEL-ERFGOED.NL

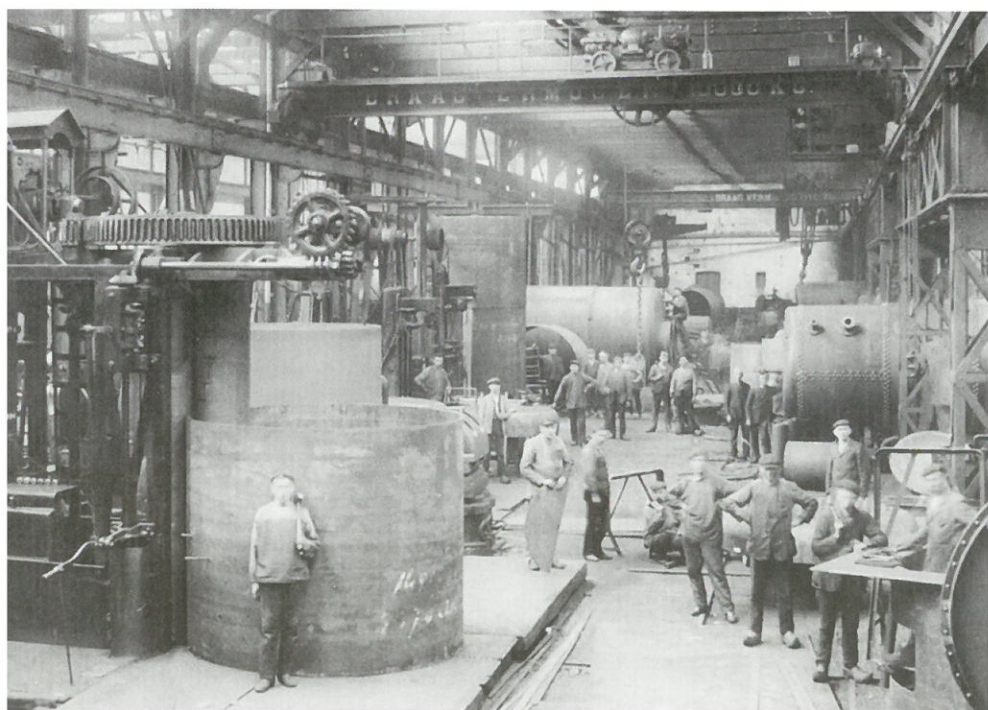
INHOUD

MONUMENT VAN DE MAAND 1
AGENDA 2
FIEN-NIEUWS 3
NIEUWS UIT AANGESLOTEN ORGANISATIES 4
BERICHTEN 6
LITERATUURSIGNALERING 7

ADVERTENTIE

Nationale Maatschappij tot
Behoud, Ontwikkeling en Exploitatie
van Industrieel Erfgoed

www.boei.nl

Hengelo, machinefabriek Stork (ansichtkaart)

■ AGENDA

Bankgiroloterij Restauratieproject

Zaterdag 18 november is het nieuwe AVRO-tv-programma *Bankgiroloterij Restauratie* gestart. Dit programma was in Engeland het kijkcijferkanon van BBC 2. De presentatie van het Endemolprogramma is in handen van Frits Sissing. In de eerste vijf van de in totaal zes afleveringen, worden vijftien gebouwen die nodig moeten worden gerestaureerd aan de kijker voorgesteld. Aan het einde van elke aflevering kunnen de kijkers een stem uitbrengen, welke uiteindelijk beslissend zal zijn welk gebouw doorgaat naar de grote finale op zaterdag 23 december. Tijdens deze finale wordt duidelijk gemaakt welk bouwwerk uiteindelijk het felbegeerde bedrag van maximaal 1 miljoen euro van de Bankgiroloterij in de wacht sleept.

Van de gebouwen die zijn genomineerd voor het nieuwe programma en daarmee dus kans maken op een geldbedrag van maximaal 1 miljoen euro voor de restauratie hebben de volgende objecten een industriële functie:

Scheepswerf Wolhuis, Sappemeer

Deze scheepswerf is gevestigd op een locatie waar al vanaf de zeventiende eeuw vele honderden houten en stalen boten zijn gebouwd. Het is de enige overgebleven traditionele scheepswerf in de veenkoloniën. Sinds 1922 is de werf in bezit van de familie Wolhuis die nu al drie generaties lang aan het roer staat. Door de kleinschaligheid van deze werf is het complex sinds het begin van de twintigste eeuw nauwelijks gemoderniseerd. De werfhelling en werfgebouwen vertonen ernstig achterstallig onderhoud en dienen geheel gerestaureerd te worden. In de toekomst zal de werf een museale en educatieve bestemming krijgen.

DRU-complex, Ulft

De firma Diepenbrock & Reigers in Ulft, beter bekend als de DRU, is in 1754 gesticht als ijzerhut. In latere jaren groeide het bedrijf uit tot een groot fabriekscapitaal waar in de hoogtijdagen meer dan 1.500 mensen werkten. Er werden voornamelijk huishoudelijke producten als badkuipen en pannen gefabriceerd. Het fabriekscapitaal bestaat uit een groot aantal gebouwen, waar voor een deel al een nieuwe bestemming is gevonden, zoals bijvoorbeeld een cultureel centrum met theater en bibliotheek, en de vestiging van het Nederlands IJzermuseum. Dit museum is nu nog gevestigd in het portiersgebouw, een fabrieksgebouw uit 1905.

Treinremise Stoomtrein, Goes

In 1927 is de treinremise op het spoorwegemplacement van Goes gebouwd in opdracht van de Spoorwegmaatschappij Zuid-Beveland. Het personenvervoer op het traject is nooit een succes geweest. Beter ging het met het goederenvervoer, met name het bietenvervoer. Vanaf 1971 wordt de vroegere 'bietenlijn' deels gebruikt voor het vervoer van toeristen. Het remisegebouw verkeert in zeer slechte staat. Het gebouw is verzakt, er zitten scheuren in de muren en het dak vertoont betonrot. Ook het ketelhuis en het schafthuis moeten worden gerestaureerd.

Kilsdonkse molen, Dinther

De Kilsdonkse molen dateert waarschijnlijk al van voor 1300 en is gebouwd als watermolen. In 1813 is naast de watermolen een ronde stenen windmolen gebouwd, waardoor een unieke combinatie ontstond van een water- en een windmolen. Van 1854 tot 2000 is het molencomplex in gebruik geweest voor de machinale fabricage van veevoerders. Van de watermolen rest

alleen nog het gebouw met de kelder, al het binnenwerk is verdwenen. Van de naastgelegen windmolen is alleen het onderstuk overgebleven.

Zwolle: tentoonstelling

De geschiedenis van Stork in beeld

Tot 8 januari 2007 is in het Historisch Centrum Overijssel (HCO) een fototentoonstelling te bezichtigen met unieke opnamen, afkomstig uit het grote bedrijfsarchief van Stork. De machinefabriek Stork werd in 1868 opgericht. Aanvankelijk fabriceert de onderneming allerlei machines en industriële installaties in Nederland, maar breidt later haar activiteiten uit naar vrijwel alle werelddelen. De oprichters en eerste directeurs Stork behoren tot de zogenoemde 'verlichte ondernemer'. Als patriarchen proberen ze hun arbeiders door goede sociale voorzieningen tot betrokken medewerkers te ontwikkelen. Er wordt een tuindorp voor de arbeiders gebouwd, 't Lansink, en er komt een uitgebreid stelsel van sociale voorzieningen, zoals een medezeggenschapsraad en een eigen pensioenfonds.

De tentoonstelling in het HCO is opgebouwd met fotomateriaal, afkomstig uit het omvangrijke fotoarchief van Stork, dat bestaat uit ca. 25.000 glasnegatieven, 15.000 foto's en ca. 400 fotoalbums. Deze opnamen geven een uniek beeld van de geschiedenis van de Koninklijke Machinefabriek Gebr. Stork & Co, vanaf het prille begin tot en met de economisch mindere tijden van de jaren tachtig van de vorige eeuw.

De tentoonstelling is opgebouwd rondom vier thema's: de fabrieksgebouwen, bijzondere gebeurtenissen, de producten en het sociale leven. Er is werk te zien van anonieme bedrijfsfotografen, externe persfotografen en van ama-

teur-fotografen, zoals de opnamen van de opening van de door Stork geleverde suikerfabriek in Iran door de sjah van Perzië in 1961.

Oude bedrijfsfotoalbums, reclamedrukwerk, jaarverslagen en kalenders vormen de kern van de tentoonstelling. De opnamen van producten tonen een breed scala van producten, zoals stoommachines, pompen, dieselmotoren, turbines, ventilatoren en technische installaties voor suikerfabrieken. In digitale schermpresentaties worden opnamen getoond van bedrijfsgebouwen en van bijzondere gebeurtenissen, zoals de opening van een nieuwe afdeling, of het sociale leven zoals een uitvoering van de Stork-gymnastiekvereniging.

Ook het meer recente verleden is in beeld gebracht, zoals de roerige jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw, toen bedrijfsbezettingen en demonstraties veelvuldig voorkwamen. Uit deze periode worden journalistieke foto's getoond, van onder ander Dolf Touissaint, Hans Singels en Bert Verhoeff.

Tijdens de tentoonstelling is ook de artistieke bedrijfsfilm *Leerling bij Stork* te zien, geproduceerd door Jan Oonk in 1963.

Historisch Centrum Overijssel(HCO),
Eikenstraat 20, Zwolle.
www.historischcentrumoverijssel.nl ■

■ FIEN-NIEUWS

Aan de abonnees van *Industria*

In het vorige nummer van *Industria* maakten wij melding van het beëindigen van de nieuwsbrief *Industria* per 1 januari 2007.

Overleg met het bestuur van het tijdschrift Heemschut, orgaan van de Bond Heemschut, heeft er echter toe geleid dat een papieren versie van *Industria* toch zal blijven verschijnen in 2007!

In de brief van de FIEN, bij dit nummer ingesloten, leest u meer over de aantrekkelijke mogelijkheid om u ook in 2007 te abonneren op *Industria*, voortaan als onderdeel van Heemschut.

De redactie van *Industria* zal u dus ook het komende jaar op de hoogte blijven houden van het wel en wee op het gebied van het industrieel erfgoed. Ook via de website van de FIEN (www.industrieelerfgoed.nl) zult u voortaan op de hoogte worden gebracht.

Met vriendelijke groet,
Marcel Overbeck, eindredacteur *Industria* ■

Leiden, pand drukkerij Brill (foto Marcel Overbeek)

Stichting Industrieel Erfgoed Hoogovens (SIEHO)

De SIEHO geeft regelmatig een nieuwsbulletin uit onder de naam *Historisch Hoogovens*. In het nieuwste nummer dat in oktober j.l. verscheen, wordt aandacht besteed aan de eerste Hoogovens in Nederland die vanaf 1691 in de Gelderse Achterhoek worden opgericht. Verder in dit nummer aandacht voor de introductie en de technische ontwikkeling van de veiligheidshelm, het productieproces van de oystaalfabriek en de invoering van de arbeidstijdverkorting bij het bedrijf in 1931, als gevolg van de economische crisis. www.sied.nl

■ NIEUWS UIT DE AANGESLOTEN ORGANISATIES

Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (STIEL)

Op 16 september organiseerde Stiel een donateursbijeenkomst in het Scheltema-fabriekscomplex in Leiden. Op deze bijeenkomst werd aandacht besteed van de geschiedenis van de Leidse bloemen- en bollencultuur. Directe aanleiding voor dit thema is de met sloop bedreigde laatste Leidse bollenschuur aan de Hoge Morsweg. De Projectgroep Herstemming Bollenschuren heeft over het behoud van de Leidse bollenschuur een positief advies uitgebracht. Tijdens de bijeenkomst, georganiseerd in samenwerking met de Stichting Dirk van Eck, werd de prijs voor behoud van industrieel erfgoed, de Gietijzeren kandelaar uitgereikt aan Peter Nijhoff, coördinator Industrieel Erfgoed bij de Rijksdienst voor Monumentenzorg. Nijhoff is op het gebied van industrieel erfgoed in Nederland een autoriteit. De prijs werd uitgereikt door Stiel-voorzitter Hans Vollaard, die Nijhoff's verdiensten preees voor het behoud van het industrieel erfgoed in ons land. In samenwerking met het Rijksarchief Leiden werd door Stiel een lesbrief samengesteld over de geschiedenis van de Leidse drukkerijen. Dit naar aanleiding van een tentoonstelling, die in 2007 te zien zal zijn in het Leids Museum De lakenhal. In Leiden waren vanaf de zestiende eeuw bekende drukkers als Plantijn, Elzevier, Brill en Groen gevestigd. www.stiel.nl

Stichting Haags Industrieel Erfgoed (SHIE)

Op 25 oktober is het eerste exemplaar van de nieuwe SHIE-route *Muurvlakte te huur* gepresenteerd door de SHIE. Het eerste exemplaar werd overhandigd aan wethouder drs. J.M.Norder van de afdeling Bouwen, Wonen en Monumenten. De fiets- en wandelroute voert langs veertig markante voorbeelden van historische muurreclames en reclamelijsten in Den Haag. Aan de hand van een kaart waarop de muurreclames zijn uitgezet is over elke muurreclame een korte beschrijving opgenomen. Het geheel wordt voorafgegaan door een inleidende tekst over de geschiedenis van de muurreclame in het Haagse stadsbeeld. De route is te koop voor € 1,80 bij de VVV's, het Gemeentelijk Contactcentrum en boekhandel Verwijs. De presentatie vond plaats tegelijk met de officiële onthulling van de gerestaureerde muurreclame van de voormalige rijwielhandel Van Herwaarden aan de Molenstraat 41 in Den Haag. Deze firma kondigt op deze reclame met trots haar eigen merk rijwielen de Oranje-Nassau aan. Deze restauratie is de derde in een

reeks van tien muurreclames die de SHIE in het kader van het project *Muurvlakte te huur* de komende jaren wil laten restaureren.

Reeds eerder werden de muurreclames van de koffiedrinker (Fa. Reuser & Smulders) aan de Brouwersgracht en de reclame van schildersbedrijf Logher aan de Johan van Hoornstraat gerestaureerd. In het laatst verschenen nummer van nieuwsbulletin *De Haagvaarder* wordt aandacht besteed aan de bedrijfsgeschiedenis van distilleerderij Mobach (1821-1926) en aan de geschiedenis van het voormalige metaalbedrijf van de firma Escher. Dit bedrijf was vanaf de oprichting in 1925 tot 1988 in den Haag gevestigd. www.shie.nl

Hengelo's Educatief Industrie Museum (HEIM)

De nieuwe huisvesting van het HEIM, de voormalige fabrieksschool van Stork is op 16 november officieel geopend door de minister van Onderwijs, mevrouw M. van der Hoeven. Inmiddels heeft het nieuwe museum al veel kijkers (2.000) getrokken op de open

dagen van 1 en 2 juli j.l. en is in augustus het museum al opengesteld voor het publiek. Er wordt nog hard gewerkt aan de voltooiing van de nieuwe inrichting en aan de presentatie. De verschillende ontwikkelingen in de industriegeschiedenis zullen via een verhaallijn worden gepresenteerd. Nieuw is ook dat het museum zich niet meer als een specifiek Hengelo's museum presenteert, maar een bredere kijk zal gaan bieden op de gehele Twentse industriegeschiedenis. Vandaar ook de wijziging van de oude naam in Twents Techniek Museum HEIM. Er wordt dus ook aandacht besteed aan de industriële ontwikkeling van plaatsen als Enschede, Oldenzaal en Almelo. Ook de vormgeving van het nieuwsbulletin is geheel vernieuwd en ziet er professioneel uit, met een fraaie lay-out en voorzien van kleurenfoto's. www.techniekmuseumheim.nl

Stichting industrieel erfgoed Deventer (SIED)

Op 24 november heeft de SIED een herbestemmingsplan gepresenteerd over het fabriekscomplex van de firma Sensora, fabriek van wasmiddelen en suikerwerken. Deze fabriek, die sinds 1916 in de Raambuurt is gevestigd, is het laatste historische bedrijfspand dat nog wacht op een nieuwe bestemming. De firma Sensora heeft in 1996 al een nieuwe bedrijfspand in het Hanzepark in gebruik genomen, en zal op termijn de vestiging in de Raambuurt verlaten. SIED heeft aan het Architectenbureau I'M-Deventer opdracht gegeven een plan voor invulling van dit gebied te ontwikkelen, met als uitgangspunt het behoud van waardevol industrieel erfgoed. Een aantal andere belangrijke industriële complexen in de Raambuurt is de laatste jaren, mede dankzij de inzet van de SIED behouden gebleven en heeft een nieuwe functie gekregen. www.sied.nl

Deventer, fabrieksgebouwen Sensora (foto Marcel Overbeek)

Stichting Industrieel Erfgoed Gelderland-Flevoland (SIEGF)

De SIEGF heeft in 2003 een aanvraag ingediend bij de Rijksdienst voor Monumentenzorg (nu Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten) om het maalderijcomplex aan de Telefoonweg 32 in Ede op de Rijksmonumentenlijst te plaatsen. Na diverse hoorzittingen, behandeling van bezwaarschriften et cetera is half november het besluit van de RACM gepubliceerd: het maalderijcomplex is aangewezen als monument, en daarmee is het voorstel van de SIEGF gehonoreerd. Wel is er nog een mogelijkheid tot het aantekenen van beroep tegen het besluit. Het nu beschermde maalderijcomplex bestaat uit een molenromp, een molenaarswoning met erf en diverse maalderijgebouwen. De windkorenmolen Concordia werd op deze plaats gebouwd in 1865. In latere jaren werd de molen onttakeld en als silo in gebruik genomen. Op het molenerf staat een oude opslagloods. Op de hoek van de Telefoonweg en de Molenstraat bevindt zich de negentiende eeuwse molenaarswoning, een zogenaamde hallehuisboerderij met schuur, bakhuis en moestuin. Rondom de molenromp zijn in de loop der jaren een aantal maalderijgebouwen en silo's gebouwd. In het voorgenomen restauratieplan van de gemeente Ede zullen alleen de beide jongste silogebouwen (uit 1956 en 1970) worden gesloopt. Volgens het besluit van de RACM is het totale complex beschermenswaard 'vanwege de samenhang tussen de industriële, handels- en woonfunctie, en de aanwezigheid van de oorspronkelijke erfinrichting die het industriële en het woonkarakter onderstreep'. ■

Dwingelo, radiotelescoop (ansichtkaart)

■ BERICHTEN

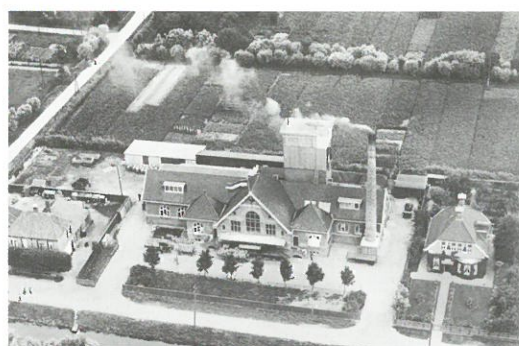
Drenthe

Dwingelo • Het heideland van de Dwingeler heide bij Dwingelo wordt sinds 1955 gedomineerd door het silhouet van de Grote Radiotelescoop. De telescoop werd gebouwd om radiosignalen vanuit de ruimte op te vangen en deze te onderzoeken op mogelijke vormen van buitenaards leven. In het bedieningshuis zoemen ventilatoren die de aanwezige elektronica koel houden en geven de verlichte instrumentenpanelen met hoge precisie de stand van de telescoop aan. Slechts een maal in de twee jaar wordt het binnenste van de radiotelescoop open gesteld voor het publiek. De laatste keer was dit op 22 oktober j.l. Omdat de radiotelescoop sinds enige tijd niet meer wordt gebruikt, is een belangenvereniging opgericht, de Vrienden van de Dwingelo Telescoop. Deze belangenvereniging wil de radiotelescoop een nieuw leven geven, door het instrument weer zijn oorspronkelijke werk te laten doen en radioamateurs, studenten en amateur-astronomen de gelegenheid te geven de telescoop te gebruiken voor onderzoek. Ook wil men de radiotelescoop in de toekomst meer open te stellen voor geïnteresseerden en donateurs.

Overijssel

's Heerenbroek • Voor de ten westen van Zwolle gelegen voormalige stoomzuivelfabriek in 's Heerenbroek (zie kleine foto) wordt een nieuwe bestemming gezocht. De provincie Overijssel en de eigenaar van het complex, Tom Veldhuizen zijn in

overleg hierover. De voormalige zuivelfabriek werd in 1914 gebouwd naar ontwerp van de uit Kampen afkomstige architect G.B. Broekema. De productie van melkpoeder werd in 2005 beëindigd. Het fabrieksgebouw is opgetrokken in een Berlagiaanse stijl, met gebruik van rode baksteen en rondboogvensters. De fabriek werd later diverse malen uitgebreid, maar het oorspronkelijke fabrieksgebouw is nog goed herkenbaar, met de hoge gemetselde schoorsteen en de nabijgelegen directeursvilla. In het kader van het provinciale stimuleringsprogramma voor industrieel erfgoed is de provincie bereid een subsidie te verstrekken van vijftig procent in de ontwerp- en onderzoekskosten. Sinds 2003 wordt de fabriek incidenteel al gebruikt voor culturele activiteiten, zoals theatervoorstellingen, en het kunstenaarsproject *No milk today*, dat in september j.l. werd uitgevoerd.

Eigenaar van Veldhuizen denkt bij nieuwe toekomstige bestemmingen aan bijvoorbeeld een vergaderlocatie, erfgoedlogies of een winkel voor de verkoop van regionale producten.

Gelderland

Winterswijk • De Architectuurprijs Achterhoek 2006 is op 3 november j.l. uitgereikt aan architect Frits van Dongen van De Architecten Cie. te Amsterdam. Van Dongen ontving de prijs voor zijn ontwerp van de renovatie en herbesteding van het fabrieksgebouw van de voormalige tricotfabriek aan de Wilhelminastraat. In de voormalige fabrieks-

gebouwen, daterend uit de periode 1890-1934 zijn luxe appartementen gevestigd. Op de begane grondverdieping zijn commerciële ruimten gehuisvest. Volgens de vakjury is het Tricotcomplex een uitstekend voorbeeld van reactivering van buiten gebruik geraakte industriële complexen. De renovatie en herbesteding van de Tricotfabriek kwam na jarenlange strijd om het behoud van het complex tot stand, in opdracht van de woningbouwcoöperatie De Woonplaats.

Zutphen • Het industriegebied De Mars ten noorden van het station gaat de komende jaren op de schop. Een aantal oude bedrijfscomplexen zal het veld ruimen voor nieuwbouw van nieuwe woonwijken. Een belangrijke blikvanger van dit oude industriegebied zijn de loodsen en pakhuisen van de firma Reesink, een groothandel in ijzerwaren die hier al vanaf de jaren dertig is gevestigd. Onlangs is het bedrijf verhuisd naar Apeldoorn, en is het bedrijfsterrein met opstallen in Zutphen voor 14 miljoen euro verkocht aan Proper Stok, een dochteronderneming van bouwbedrijf Heijmans. Op basis van de cultuurhistorische waarde blijven enkele bedrijfsgebouwen bewaard, waaronder de karakteristieke hoogbouw uit 1930, gebouwd in de trant van de nieuwe zakelijkheid. Helaas zullen andere bedrijfsgebouwen binnenkort worden gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw. Het gaat hierbij om de grote loodsen uit de jaren dertig aan de Havenstraat, opgetrokken in een baksteen/staalskeletbouw. Een deel van dit complex heeft een bijzondere oorsprong: het zijn twee voormalige Duitse vliegtuighangars uit de Eerste Wereldoorlog. Deze hangars zijn vermoedelijk na 1918 door Reesink overgenomen na de gedwongen ontmanteling van de Duitse Luftwaffe als gevolg van het verdrag van Versailles. Deze loodsen zijn een voor Nederland uniek voorbeeld van industrieel-militair erfgoed. ■

Zutphen: loodsen van de machinefabriek Reesink (foto Marcel Overbeek)

■ LITERATUURSIGNALERING

Bernardine Beenackers-Heeren en Tineke Roelfsema

Huisjes van zand; het gebruik van gekleurde kalkzandsteen in Noord-Nederland van 1900 tot 1925

Sinds het begin van de twintigste eeuw tot ca. 1940 werd in Nederland bij de bouw van woonhuizen en fabrieken veelvuldig gebruik gemaakt van kalkzandsteen. Kalkzandsteen werd gefabriceerd van kalk en zand, en was een relatief goedkoop bouw materiaal. Ook de productietijd van kalkzandsteen was veel korter dan de traditionele gebakken baksteen.

In 1905 werd aan de Drentse Hoofdvaart in Hoogersmilde de kalkzandsteenfabriek Albina opgericht door de Groninger ondernemer R. Roelfsema. Samen met soortgelijke fabrieken in Beekbergen (Alba) en in Hillegom produceerden deze bedrijven alle kalkzandsteen in Nederland. Kleindochter Tineke Roelfsema heeft vijf jaar lang onderzoek gedaan naar de geschiedenis van de kalkzandsteenfabricage en de nog aanwezig gebouwen in kalkzandsteen. Dit onderzoek concentreerde zich in de drie noordelijke provincies en de Kop van Overijssel, van oudsher het afzetgebied van de Albinofabriek. Het grootste deel van dit boek wordt gevormd door een overzicht van gebouwen, opgetrokken uit kalkzandsteen in Noord-Nederland, verdeeld in hoofdstukken over woonhuizen, boerderijen, winkels, bedrijfsgebouwen en overige gebouwen. De gebouwen zijn, vaak met veel details, alle in fraaie kleurenopnamen afgebeeld. Veel gebouwen zijn voorzien van fraaie gekleurde sierelementen, van rode kalkzandsteen. ➤

Hogersmilde: woningen Kalkzandsteenfabriek (foto Marcel Overbeek)

In de categorie bedrijfsgebouwen worden beschreven een voormalige zoutopslagloods in Laaxum, een werkplaats in Ferwerd en een zwavelstokjesfabriek in Heerde.

In de inleidende hoofdstukken wordt aandacht besteed aan de techniek van de kalkzandsteenfabricage, de geschiedenis van kalkzandsteenfabrieken in Nederland en de toepassing van kalkzandsteen in buitengevels.

Groningen, Philip Elchers, 2005. 76 blz., ill., Lit..opg. ISBN 90 5048 085 3. Prijs € 16,70

Erfgoed dat beweegt!; waardering van de Mobiele Collectie Nederland

De Mobiele Collectie Nederland (MCN) is een waardevol deel van ons industrieel erfgoed, maar is pas de laatste vijftien jaar meer in de publieke belangstelling komen te staan. In opdracht van ex-staatssecretaris mevrouw Medy van der Laan hebben Instituut Collectie Nederland en de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuur landschap en Monumenten een waardestellend kader voor mobiel erfgoed ontworpen. Met dit kader kan de cultuurhistorische waarde

van een auto, schip, vliegtuig of trein worden beschreven. In dit kader is de publicatie *Nederland Beweegt* uitgegeven. In dit boek wordt een fascinerend beeld gegeven van ons mobiel erfgoed, met tal van voorbeelden, zoals onder meer oude schepen, vliegtuigen, treinstellen, auto's, trams. Vele van deze objecten worden in het boek beschreven, maar ook de passie van mensen die zich voor het behoud van deze objecten inzetten.

Amsterdam, PlanPlan, 2006. 168 blz., ill., lit..opg. ISBN 90 76092427. Prijs € 17,50.

De schoorsteen moest roken; Nijmeegse nijverheid en merknamen

In de Nijmeegse Historische Reeks verscheen onlangs dit deel (nummer 16) over de geschiedenis van bekende Nijmeegse bedrijven. Aanleiding was de gelijknamige tentoonstelling die tot november 2006 was te bezichtigen in museum De Stratemakerstoren. Het boekje is uitgegeven met steun van het Nederlands Verbond van Bouwondernemingen afdeling Nijmegen (NOVB). Secretaris Rosalie Thomassen

van het NVOB is een van de auteurs die een bijdrage hebben geleverd aan deze publicatie. Historicus Yop Seghers beschrijft de geschiedenis van de (bescheiden) Nijmeegse industrialisatie in het algemeen, van de margarinefabriek Batava en de kunstzijdefabriek Nyma. Rosalie Thomassen beschrijft de geschiedenis van de Nijmeegse schoenenindustrie (met bekende merknamen als Robinson en Swift) en van de Splendor Gloeilampenfabriek. Pieke Hooghoff beschrijft de historie van de bekende zeepfabriek van Dobbelman, Arthur Bruls beschrijft de Nijmeegse zuivelindustrie. Marijn Alofs tenslotte beschrijft de Nijmeegse drukkerijen en papierfabrieken uit de periode 1875-2006.

Het boekje is rijk voorzien van illustraties, historische foto's en oude reclameafbeeldingen.

Nijmegen, Museum de Stratemakerstoren, 2006. 102 blz., ill. Geen ISBN. Prijs € 9,50. ■

COLOFON

Industria: nieuwsbulletin van de 65 bij de Stichting Federatie Industrieel Erfgoed Nederland aangesloten organisaties.

Het nieuwsbulletin verschijnt vier keer per jaar.

Industria komt mede tot stand door de financiële medewerking van het Prins Bernhard Cultuurfonds en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg.

Redactie *Industria*, p/a M.N.M. Overbeek, Noteboomstraat 61, 8021 WR Zwolle.

E-mail industria@industrieel-erfgoed.nl

Secretariaat en abonnementen

FIEN, C.H.R.T. Weevers, Zomervlaart 206f, 2033 DN Haarlem, telefoon (023) 5353624.

E-mail secretaris@industrieel-erfgoed.nl

Internet www.industrieel-erfgoed.nl

Vormgeving

Go Puck, Groningen

Druk

PlantijnCasparie Groningen